

**YURIST FAOLIYATIDA TASHABBUSKORLIK, KREATIVLIK
VA IJODIY YONDASHUV MASALALARI**

Xolmatova Bibirobiyaxonim Azizjon qizi

Fargʻona Yuridik texnikumi

Sud-huquqiy faoliyati 43-24 guruh oʻquvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18710884>

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati sharoitida yurist faoliyatida tashabbuskorlik, kreativlik va ijodiy yondashuvning ahamiyati tahlil qilingan.

Qonunchilikning tez yangilanishi va ijtimoiy munosabatlarning murakkablashuvi sharoitida huquqshunosdan nafaqat huquq normalarini bilish, balki noanʼanaviy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va samarali yechimlar ishlab chiqish talab etilishi asoslab berilgan.

Oʻzbek va xorijiy olimlarning ilmiy qarashlari hamda xalqaro tajriba asosida kreativ va tanqidiy fikrlash yuristning kasbiy samaradorligi va raqobatbardoshligini taʼminlovchi muhim omil ekanligi xulosa qilingan.

Kalit soʻzlar: yurist faoliyati, tashabbuskorlik, kreativlik, ijodiy yondashuv, huquqiy tafakkur, norma ijodkorligi, huquqni qoʻllash amaliyoti, tanqidiy fikrlash, huquqiy taʼlim, fuqarolik jamiyati, huquqiy davlat, kasbiy kompetensiya.

Аннотация. В данной статье проанализировано значение инициативности, креативности и творческого подхода в деятельности юриста в условиях современного правового государства и гражданского общества. Обосновано, что в условиях быстрого обновления законодательства и усложнения общественных отношений от юриста требуется не только знание правовых норм, но и нестандартное мышление, способность самостоятельно принимать решения и разрабатывать эффективные правовые решения.

На основе научных взглядов узбекских и зарубежных ученых, а также международного опыта сделан вывод о том, что креативное и критическое мышление является важным фактором, обеспечивающим профессиональную эффективность и конкурентоспособность юриста.

Ключевые слова: юридическая деятельность, инициативность, креативность, творческий подход, правовое мышление, нормотворчество, правоприменительная практика, критическое мышление, юридическое образование, гражданское общество, правовое государство, профессиональная компетенция.

Abstract. This article analyzes the importance of initiative, creativity, and a creative approach in the professional activity of a lawyer in the context of a modern rule-of-law state and civil society. It is substantiated that under conditions of rapid legislative updates and increasing complexity of social relations, a legal professional is required not only to possess knowledge of legal norms, but also to demonstrate non-standard thinking, the ability to make independent decisions, and to develop effective legal solutions. Based on the scientific views of Uzbek and foreign scholars, as well as international experience, the article concludes that creative and critical thinking is an important factor ensuring the professional effectiveness and competitiveness of a lawyer.

Key concepts: *legal activity, initiative, creativity, creative approach, legal thinking, lawmaking, law enforcement practice, critical thinking, legal education, civil society, rule of law, professional competence.*

Zamonaviy huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati sharoitida yurist faoliyati tobora murakkab va ko'p qirrali tus olmoqda. Qonunchilik tez o'zgarayotgan, ijtimoiy munosabatlar yangi shakllarda namoyon bo'layotgan sharoitda huquqshunosdan faqat qonun normalarini bilish emas, balki tashabbuskorlik, kreativ fikrlash va har bir masalaga ijodiy yondashish talab etiladi.

Bu sifatlar yuristning kasbiy samaradorligini, raqobatbardoshligini va jamiyat oldidagi nufuzini belgilaydi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "zamon talab qilayotgan yangicha fikrlaydigan, tashabbuskor va mas'uliyatli kadrlarsiz islohotlarni amalga oshirish mumkin emas".¹ Mazkur fikr yurist faoliyatida tashabbuskorlik va ijodiy yondashuvning dolzarb ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi.

Huquqshunos faoliyatida boshqa xususiyatlar qatori kreativlik muhim o'ringa ega fazilat hisoblanadi. Chunki huquqshunos bevosita fuqarolar, xususan o'z huquq va qonuniy manfaatlari buzilgan shaxslar bilan ishlash, ularga huquqiy yordam ko'rsatishda kreativ g'oyalardan foydalanishi maqsadga muvofiqdir.

Bugungi kunda kreativlik – shaxsning muhim mezon, uning yaxlit tarzda rivojlanishining omilidir. Shuning uchun davlat ta'lim siyosatida kreativlikka – intellektual darajadagi faol ijodga, albatta, bilishga oid asosda, hozirgi davrda alohida e'tibor berilmoqda. Hozirgi zamon shaxsi kreativining mumamosi yanada dolzarb bo'lib bormoqda.

Rivojlanayotgan jamiyatga ijodiy, eng avvalo, – intellektual-ijodiy, dadil, noan'anaviy va o'ziga xos tarzda fikrlashga, muammolarni samarali hal qilishga qodir bo'lgan shaxslar zarur. Zamonaviy jamiyatga o'zini faoliyatning har xil turlarida namoyon etuvchi kreativ shaxslar kerak.²

Ilmiy adabiyotlarda tashabbuskorlik shaxsning mustaqil ravishda yangi g'oya va takliflar bilan chiqishi, muammolar yechimini faol izlashi sifatida talqin qilinadi. Kreativlik esa standart bo'lmagan, yangi va samarali yechimlarni topish qobiliyatidir. Ijodiy yondashuv ushbu ikki sifatni huquqiy tafakkur va amaliy faoliyatda qo'llay olishni anglatadi.

Kreativlik, tashabbuskorlik va ijodkorlik aslo qonunlarni buzishga, ularni "aylanib o'tish" yoxud noto'g'ri va o'rinsiz qo'llashga olib kelmasligi, aksincha, huquqshunosga berilgan imkoniyatlardan to'laroq, samaraliroq va to'g'riroq foydalanishga xizmat qilmog'i lozim.

Yuridik sohadagi kreativlik deganda huquqiy xarakterdagi savollar yechimiga ijodiy, iloji boricha yangicha yondashuv tushuniladi. Bu xislat aslida ko'pchilik yuristlarga xos bo'lsa-da, uni dalil amalda qo'llay oladigan, bu borada muvaffaqiyatlarga erishgan mutaxassisgina kasbdoshlari orasida ajralib turadi, uning mijozlari soni ham shunga yarasha ko'p bo'ladi.

¹ Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston – taraqqiyot strategiyasi. – T.: O'zbekiston, 2022. – 45–47-b.

² D.Qarajayeva Yurist faoliyatida tashabbuskorlik, kreativlik va masalaga ijodiy yondashuv. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. March 2022 www.oriens.uz.

S.S. Alekseev huquqiy tafakkurni ijodiy jarayon sifatida baholab, huquqshunos qonun normasini “tayyor qoida” sifatida emas, balki maqsadga xizmat qiluvchi vosita sifatida anglashi lozimligini ta’kidlaydi.³ Demak, yurist faoliyatida ijodiy yondashuv huquqni qo’llash samaradorligini oshiradi.

O‘zbek huquqshunosi X.T. Odilqoriyev ham zamonaviy huquqshunos tashabbuskor bo‘lmasa, huquqiy islohotlarning mazmunini to‘liq anglab yeta olmasligini qayd etadi.⁴

Yurist faoliyatida tashabbuskorlik qonunchilikni takomillashtirish bo‘yicha takliflar berish, huquqni qo’llash amaliyotidagi kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etishga qaratilgan faol pozitsiyada namoyon bo‘ladi. Ayniqsa, davlat organlari, sud va advokatura tizimida tashabbuskor yuristlar huquqiy tizim rivojiga salmoqli hissa qo‘shadi.

M.D. Shargorodskiyning ta’kidlashicha, huquqni qo’llashda passivlik formalizmga olib keladi, tashabbuskorlik esa adolatli qaror qabul qilishga xizmat qiladi.⁵ Shu ma’noda, yuristning tashabbuskorligi uning kasbiy mas’uliyati bilan uzviy bog‘liq.

Huquqshunosning professional faoliyatida tashabbuskorlik ham muhim ahamiyatga ega shaxsiy fazilatlardan biri hisoblanadi. Huquqshunos faoliyatida tashabbuskorlik fazilatiga e’tibor qaratadigan bo‘lsak, huquqshunos o‘z faoliyati davomida bir necha alohida jabhalarda ham ish olib boradi. Xususan, norma ijodkorligi, ilmiy faoliyat bilan shug‘ullanish, ommaviy axborot vositalariga intervyular berish, huquqiy targ‘ibotda qatnashish, qonun hujjatlari va boshqa normativ-huquqiy hujjatlarga munosabat bildirish va boshqalarni keltirib o‘tish mumkin.

Vaholanki, huquqshunos doimiy ravishda faqat mavjud huquq normalari bilan shug‘ullanishi, shular bilan kifoyalanishi maqsadga muvofiq emas, amalda bu mumkin ham emas.

Holbuki, o‘z kasbining fidoyisi sifatida u mudom yangilikka, takomilga intilishi tabiiy. Ana shu ma’noda huquqshunos-mutaxassislardan talab etiladigan eng muhim faoliyat – norma ijodkorligi hisoblanadi. Buning uchun esa u, albatta, Oliy Majlis deputatligiga saylanishi yoxud ayni faoliyatni o‘zining kasbi etib belgilashi mutlaqo shart emas.

Yuridik sohaning har qanday vakili o‘zining tashabbuskorligi, yaratuvchiligini ishga solishi va yangi huquqiy normalar ijodkorligi bilan jamiyat hayotiga o‘zining ma’lum ma’nodagi hissasini qo‘shishi maqsadga muvofiqdir deb o‘ylaymiz. Aks holda, huquqshunosning yetuk mutaxassis bo‘lishi gumon ostida qoladi. Zero, yetuklikka doimiy izlanish, tirishqoqlik, ijodiy mehnat orqali erishiladi. Shuning uchun ham kishi o‘zining bunday xislatlarini rivojlantirishi, ulardan o‘rnida va unumli foydalangan holda muvaffaqiyatli karerasini yaratishi lozim. Shuni ham unutmaslik kerakki, har qanday tashabbus o‘ziga xos qiyinchilik va mas’uliyatni keltirib chiqaradi, aniqrog‘i, o‘zi bilan birga yetaklab keladi.

Misol tariqasida, normativ-huquqiy hujjat loyihasini ishlab chiqish – anchagina mushkul va ko‘p aqliy, intellektual quvvat talab etadigan jarayondir. Bu borada tashabbus ko‘rsatilgan paytdan toki oldinga qo‘yilgan maqsadga erishmaguniga qadar huquqshunos barcha zarur chora-tadbirlarni vaqtida, yetarli darajada amalga oshirishi zarur.

³ Алексеев С.С. Теория права. – М.: БЕК, 2005. – 265–267-б.

⁴ Odilqoriyev X.T. Davlat va huquq nazariyasi. – T.: Adolat, 2018. – 315–317-b.

⁵ Шаргородский М.Д. Юридическое мышление. – М.: Юрист, 2004. – 88–90-б.

Kreativ fikrlash huquqiy muammolarni hal etishda alohida ahamiyatga ega. Nizolarni sudgacha hal qilish, muzokaralar olib borish, huquqiy pozitsiyani himoya qilishda standart yondashuv har doim ham samara bermaydi. Kreativ yurist esa qonun doirasida turli variantlarni ishlab chiqib, eng maqbul yechimni topa oladi.

Xorijiy tadqiqotchi R. Paul tanqidiy va kreativ fikrlashni huquqshunos uchun ajralmas ko'nikmalar deb hisoblab, ularni "kasbiy qaror qabul qilishning intellektual asosi" sifatida baholaydi.⁶ AQSH huquqiy amaliyotida ham yuristlarning kreativ strategiyalari sud va muzokara jarayonlarida keng qo'llaniladi.

Xorijiy davlatlarda huquqiy ta'lim va amaliyot yuristlarda kreativ fikrlashni shakllantirishga qaratilgan. Germaniyada huquqiy metodologiya fanlari talabalarga huquq normalarini ijodiy talqin qilishni o'rgatadi. K. Roksinning fikricha, huquqni qo'llashda ijodiy yondashuv adolat prinsipini to'liq ro'yobga chiqaradi.⁷

AQSHda esa yuridik klinikalar orqali talabalarda tashabbuskorlik va innovatsion yechimlar ishlab chiqish ko'nikmalari shakllantiriladi.⁸ Bu tajribalarni O'zbekiston huquqiy ta'limi va amaliyotiga joriy etish yuristlar salohiyatini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, tashabbuskorlik, kreativlik va masalaga ijodiy yondashuv yurist faoliyatining ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. Prezident asarlari, o'zbek va xorijiy olimlarning ilmiy qarashlari huquq sohasida faoliyat yurituvchi mutaxassisdan faqat bilim emas, balki yangicha fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va innovatsion yechimlar topish qobiliyati ham talab etilishini ko'rsatadi. Ushbu sifatlar rivojlangan joyda huquqiy tizim samarali ishlaydi, jamiyatda huquqqa ishonch mustahkamlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston – taraqqiyot strategiyasi. – T.: O'zbekiston, 2022. – 45–47-b.
2. Алексеев С.С. Теория права. – М.: БЕК, 2005. – 265–267-б.
3. Odilqoriyev X.T. Davlat va huquq nazariyasi. – T.: Adolat, 2018. – 315–317-b.
4. Шаргородский М.Д. Юридическое мышление. – М.: Юрист, 2004. – 88–90-б.
5. Paul R., Elder L. Critical and Creative Thinking. – New York: Foundation for Critical Thinking, 2014. – P. 61–64.
6. Roxin C. Juristische Methodenlehre. – München: C.H. Beck, 2011. – S. 72–75.
7. Menkel-Meadow C. Lawyering and Innovation. – St. Paul: West Academic, 2015. – P. 96–99.
8. D.Qarajayeva Yurist faoliyatida tashabbuskorlik, kreativlik va masalaga ijodiy yondachuv. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. March 2022 www.oriens.uz.

⁶ Paul R., Elder L. Critical and Creative Thinking. – New York: Foundation for Critical Thinking, 2014. – P. 61–64.

⁷ Roxin C. Juristische Methodenlehre. – München: C.H. Beck, 2011. – S. 72–75.

⁸ Menkel-Meadow C. Lawyering and Innovation. – St. Paul: West Academic, 2015. – P. 96–99.